

Кулик Марина Йосипівна,

доцент кафедри досудового розслідування
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ;

Симчук Анатолій Степанович,

старший викладач кафедри досудового
розслідування ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ

ФІКСАЦІЯ ПРОЦЕСУ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСГУМАЦІЇ ТРУПА

Важливість заключного етапу ексгумації трупа полягає у тому, що на ньому здійснюють передбачену процесуальною формою фіксацію її ходу та результатів. Фіксація ходу та результатів полягає у повному і точному відображенні проведених дій, поведінки його учасників, обставин і часу проведення, використаних засобів і одержаних результатів [1, с. 71].

Процесуальне документування, як слушно зазначає В.В. Рожнова, не можна зводити до суто технічних дій з оформлення процесуальних актів. Адже відомості, що містяться в документі про факти, будуть мати юридичну силу лише в тому випадку, коли вони не лише отримані у встановленому законом порядку, а також належним чином оформлені [2, с. 209]. Тож під час протокольної фіксації важливо максимально повно і об'єктивно відобразити весь зміст процесуальної дії і досягнутих при цьому результатів.

Основним способом фіксації процесуальних дій є протоколювання. Відповідно до частини 1 статті 104 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), хід і результати проведення процесуальних дій фіксуються у протоколі [3].

За загальним правилом частини 3 статті 104 КПК, протокол складається з:

1) вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які

застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи;

3) заключної частини, яка повинна містити відомості про: вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Крім того, у протоколі проведення ексгумації трупа слід зазначити: дату та місце його складання, учасників даної процесуальної дії, посилання на постанову про проведення ексгумації, місце проведення ексгумації (назва кладовища, номер могили), відомості про особу, труп якої ексгмується; роз'яснення прав, обов'язків, відповідальності, порядку проведення дії її учасникам, опис місця поховання, його розташування по відношенню до сусідніх могил, відомості про техніко-криміналістичні засоби, що застосовувались, час початку ексгумації, глибина, на якій з'явилася труна, опис труни, наявність пошкоджень на ній, опис того, що виявлено в труні, опис трупа, одягу на ньому; характеристики транспортного засобу, яким труп переміщався для судово-медичної експертизи, час закінчення ексгумації, погодні умови проведення ексгумації; заяви, клопотання, доповнення учасників до протоколу, підписи учасників (спочатку поняті, потім експерт, учасники, слідчий) [4, с. 353; 5, с. 178–179].

Крім зазначених відомостей, протокол повинен містити додатки, що приєднуються до протоколу; перелік та ознаки вилученого під час ексгумації та огляду трупа, їх упаковка та опечатування [6, с. 142–143].

Під час розкриття могили та виймання труни необхідно повно і об'єктивно фіксувати у протоколі весь хід проведених дій. Важлива роль при цьому належить судово-медичному експерту, який, використовуючи свої спеціальні знання, повідомляє слідчому для наступної фіксації у протоколі відомості про стан труни (наявність або відсутність деформації, прогинання кришки під вагою ґрунту, наявність механічних ушкоджень та інших змін, характер оббивки).

На думку О.Х. Поркшеяна, при появі кришки труни з-під землі необхідно вказати глибину в сантиметрах, на якій це

відбулося. Після виймання труни з могили вимірюють глибину могили в цілому, описують дно могили, наявність у ній рідини, якщо вона є, її кількість та інші важливі обставини [7, с. 16].

Щодо огляду трупа на місці проведення ексгумації, його перебіг і результати фіксують у єдиному протоколі ексгумації трупа, оскільки саме у цьому випадку огляд проводять задля перевірки, чи є у труні труп, кому він належить, тому ці дії є складовою частиною ексгумації [8, с. 31].

Протокол ексгумації трупа після ознайомлення з ним підписують поняті, учасники ексгумації та інші особи, які були присутні під час її проведення (службові особи органів місцевого самоврядування, представники адміністрації кладовища, санітарно-епідеміологічної служби та інші особи). Своїми підписами вони засвідчують правильність проведення процесуальної дії та її фіксації у протоколі. Якщо особа, що брала участь у проведенні такої дії, відмовиться підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови, відповідно до частини 6 статті 104 КПК України, засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – понятих.

Згідно з частиною 2 статті 105 КПК України, додатками до протоколу можуть бути:

1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;

2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;

3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії;

4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Такі матеріали у криміналістиці визначають як факультативні способи фіксації, що є додатками до протоколів слідчих (розшукових) дій.

Зокрема, за допомогою фотозйомки слід зафіксувати загальний вигляд могили, надмогильні об'єкти (якщо могила з

усіма надмогильними реквізитами не поміщається у кадр з відстані, що дозволяє чітко прочитати написи на хресті, пам'ятнику, плиті тощо), момент видалення плити чи хреста, початок розкопок, розкопки в середній стадії, кришку труни, яка з'явилася з-під землі (труп, якщо він похований без труни), труну в могилі, труп у труні, об'єкти, виявлені в могилі та в труні, процес закопування труни (опускання його в могильну яму, середня стадія засипання і остаточне відновлення надмогильних реквізитів), могили, відновлену після ексгумації.

Отримані фотознімки оформлюють у вигляді фототаблиці. Знімки у ній повинні наклеюватися на бланк у послідовності, що відповідає проведенню дій; за необхідності може бути виконана розмітка стрілками, літерами, цифрами. Такі ж фотознімки, але без розмітки, отримані під час зйомки, додають до фототаблиці в приклеєному конверті. У пояснювальних написах під знімками вказують зміст зображення, з якого боку воно знято, що позначено стрілками [9, с. 49].

Написи повинні відповідати записам, зробленим у протоколі ексгумації. Всі знімки скріплюють відбитком печатки органу досудового розслідування та підписом слідчого. Фототаблицю підписує особа, яка її склала.

Крім фотографування, враховуючи специфіку проведення ексгумації, бажано застосовувати відеозйомку або ж поєднувати ці два факультативні види фіксації. Слід зазначити, що зйомка на відеокамеру під час проведення цієї процесуальної дії може бути як безперервною, так і з перервами. У першому випадку, відповідно до абзацу першого частини 7 статті 223 КПК України, у разі застосування безперервного відеозапису понятих можна не запрошувати, у другому – фіксують лише процесуально і криміналістично-важливі моменти проведення ексгумації трупа за обов'язкової участі понятих.

Згідно з частиною 3 статті 105 КПК України, додатки до протоколів, зокрема фототаблиці чи відеозапис, повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

У низці випадків, коли можливості фотозйомки чи відеозапису не можуть передати місця проведення ексгумації, особливостей оточуючої місцевості тощо, можуть бути складені схеми, плани, креслення чи замальовки як додаткові до протоколу способи фіксації. У цій ситуації, на відміну від

складання фототаблиці, поняті можуть відразу своїми підписами посвідчити правильність їх складання.

Повноваженнями допомагати слідчому правильно викласти в протоколі виявлені дані, в упорядкуванні схеми, плану місця події, у проведенні фото-, відеозйомки, а також звукозапису, кримінальний процесуальний закон наділяє спеціаліста. Так само він має право знайомитися з протоколом процесуальної дії, висловлювати свої зауваження щодо його змісту і підписувати цей документ. Така допомога дозволяє правильно віддзеркалити в протоколі виявлені дані, адекватно описати об'єкти, що містять інформацію доказового значення, і створити ясну та зрозумілу для сприйняття іншими адресатами доказування картину проведеної слідчої (розшукової) дії.

Проведення ексгумації трупа є досить складною і специфічною слідчої (розшуковою) дією, що вимагає професіоналізму і високого рівня підготовленості слідчого.

Важливість заключного етапу ексгумації трупа полягає у тому, що на ньому здійснюється фіксація її ходу та результатів, від повноти та об'єктивності якої залежить доказове значення тих дій, з метою проведення яких призначалася ексгумація. Неналежне оформлення ходу та одержаних результатів може поставити під сумнів допустимість доказів, одержаних внаслідок проведення інших процесуальних дій, пов'язаних з ексгумацією: огляду, одержання зразків для експертного дослідження, різного роду експертиз ексгумованого трупа. Без належного процесуального оформлення встановлені слідчим відомості про факти не можуть визначатися як докази у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Бахин В.П. Понятие, сущность, и содержание криминалистической тактики: лекция для студентов и слушателей юридических вузов / В.П. Бахин. К., 1999. 268 с.

2. Рожнова В.В. Уголовно-процессуальный документ как обязательный атрибут процессуальной формы / В.В. Рожнова. Эволюция уголовного судопроизводства на постсоветском пространстве: Материалы международной научно-практической конференции в 3-х книгах 22–23 июня 2006 года. Книга 1. Киев. С. 206–210.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 січ. 2020 р. :

(офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 408 с. – (Кодекси України)

4. Павлик П.М. Процесуальна документація: навч. посібник / П.М. Павлик, Ж.В. Удовенко, Т.М. Кілічава. – К.: Центр учбової літератури, 2007. 464 с.

5. Кучинська О.П. Кримінально-процесуальні документи. Досудове та судове провадження: навч.-практ. посібник / О.П. Кучинська. К.: Юрінком Інтер, 2009. 408 с.

6. Форми кримінально-процесуальних документів: [посібник] / упоряд. В.О. Попелюшко, Л.Я. Стрельбіцька, О.П. Герасимчук; за ред. В.О. Попелюшко. К. : Прецедент, 2009. 192 с.

7. Поркшеян О.Х. Судебно-медицинская экспертиза эксгумированного трупа: лекция для врачей-курсантов / О.Х. Поркшеян. Выпуск первый: эксгумация трупов, поводы к ним. Краткая историческая справка. Организация и проведение эксгумации. Изменения трупа и одежды на нем в могиле. Ленинград, 1971. 53 с.

8. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, у кримінальному провадженні України: навчальний посібник / В.І. Галаган, М.Й. Кулик, Н.С. Моргун, Ю.В. Терещенко. Київ, 2018. 113 с.

9. Натура А.И. Эксгумация и особенности тактики следственных действий, связанных с эксгумированным трупом / А.И. Натура, Д.А. Натура. М. : Юрлитинформ, 2003. 104 с.

Лизогубенко Євген Віталійович,

старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Никифорчук Вадим Дмитрович,

співробітник Державного бюро розслідувань, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ

На сучасному етапі державного будівництва, розвитку економіки, ринкових відносин важлива роль відведена інституту фінансових правовідносин, як одному з регуляторів економіки.

До обов'язків держави належить забезпечення фінансово-банківської безпеки, що є відносно новою економіко-правовою